

АВТОХТОННА ТА ЗАПОЗИЧЕНА ЛЕКСИКА НА ПОЗНАЧЕННЯ НОМЕНІВ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ

© Півньова Л. В., 2012

У статті проаналізовано теоретичні погляди мовознавців на поняття «номен» та «номенклатура», розглянуто співвідношення номенів і термінів, класифіковано за тематичним принципом номенів, які функціують у туристичній сфері.

Ключові слова: українська мова, туризм, спеціальна лексика, термін, номенклатура, номен.

The theoretical views concerning concepts of «nomen» and «nomenclature» are analyzed in the article, the correlation between nomens and terms is examined, the nomens used in tourist sphere are classified by the thematic principle.

Keywords: Ukrainian language, tourist terminology, special vocabulary, term, nomenclature, nomen.

Пріоритетним напрямком розвитку сучасного мовознавства стала галузева лінгвістика, оскільки бурхливий потік нових лексичних одиниць, спричинений розвитком різних сфер людської діяльності, найперше торкається лексичного наповнення відповідних терміносистем.

Термінологічна лексика складає ядро фахової мови, є особливою системою із властивими їй специфічними характеристиками й внутрішньосистемними зв'язками. Функційно-семантична стратифікація фахової лексики дає можливість крім термінів і професіоналізмів виокремити й такий прошарок, як номенів.

Проблеми класифікації спеціальної лексики будь-якої галузі, вивчення співвідношення термінології й номенклатури були в полі зору багатьох мовознавців: Г. О. Винокура, С. В. Гриньов-Гриневиця, В. М. Лейчика, О. О. Реформатського, О. В. Суперанської, Л. О. Симоненко, Е. А. Рябової, Н. В. Нікуліної, Л. В. Туровської, Т. В. Михайлової, О. А. Покровської, С. М. Руденко, О. І. Павлової, Т. О. Луковенко та ін.

Актуальність пропонованої праці зумовлена тим, що досі не було проаналізовано номенів туристичної сфери.

Метою нашого дослідження є частковий аналіз аспектів творення та функціонування номенів у галузі туризму.

Лексема «номенклатура» з'явилась у французькій мові у XVI ст. на позначення тієї чи іншої галузі науки, згодом, у XVIII ст., вона стала відома і в англійській мові [5]. Незважаючи на досить глибоку історію, у сучасному українському та зарубіжному мовознавстві висловлюються суперечливі думки щодо сутності номенів та їх співвідношення з термінами. У радянському мовознавстві проблему номенів і номенклатури в 1939 році порушив російський лінгвіст Г. О. Винокур [5], досліджуючи технічну термінолексику, вчений виокремив із загального масиву термінів специфічний прошарок лексики – номенів. Мовознавець зазначає, що на відміну від термінології, номенклатуру слід розуміти як систему цілком абстрактних і умовних символів, а єдине призначення її полягає в тому, щоб дати максимально зручні із практичного боку засоби для позначення предметів, речей, без прямого відношення до потреб теоретичної думки, що оперує цими поняттями [2, с. 8]. Згодом, О. О. Реформатський, погоджуючись із думкою Г. О. Винокура, уточнює: «термінологія

перш за все пов'язана із системою понять даної науки, номенклатура ж лише етикетує її об'єкти» [7, с. 49]. С. В. Гриньов-Гриневиц називає номени «другим за значущістю різновидом спеціальних лексичних одиниць» [3, с. 37]. Він відзначає, що різниця між терміном і номеном – «це різниця між вираженням поняття й етикетуванням окремого конкретного предмета» [3, с. 38], а В. М. Лейчик вважає, що номенклатура є проміжною ланкою між термінами й власними назвами, адже планом змісту й термінів, і номенклатурних одиниць є загальні поняття, планом вираження – нарівні із власними назвами – приватні ознаки [4, с. 24]. О. В. Суперанська відзначає взаємодію між термінами й номенами, а номен розглядає як лексичну одиницю, за допомогою якої відбувається номінація конкретного предмета, уникаючи вказівки на його місце в класифікації. На її переконання, на відміну від номена, для терміна важливу роль відіграє термінологічне поле, а номени розуміються й за рамками контексту. Авторка також підкреслює вищу номінативну здатність номенів, порівняно з термінами, через що передбачається їх легше входження в лексикон [8, с. 99]. Інший аспект проблеми розглядає Н. С. Родзевич вважаючи, що немає потреби чітко розмежовувати термінологію та номенклатуру, оскільки вони пов'язані зі спеціальними поняттями та й у більшості словників не розрізняються [9, с. 11]. На думку Л. О. Симоненко «між термінами і номенами немає перехідної межі, останні можуть у певних випадках переходити в розряд термінів» [10, с. 50]. О. А. Покровська і С. М. Руденко відзначають, що «у дефініції терміна чітко ієрархічно представлені набори сем – від родових до видових. Дефініція номена є останньою ланкою в цій семантичній низці» [6, с. 70]. Л. В. Туровська поділяє думку В. М. Лейчика стосовно того, що номени посідають проміжне місце між власними назвами та термінами, дослідниця переконана, що номени співвіднесені з поняттями через терміни й функціують у спеціальній комунікації завдяки існуванню відповідних термінів; до того ж співвіднесені не з будь-яким поняттям, а лише з таким, яке є показником класу на основі родо-видових відношень [11, с. 227].

Погоджуємося з поглядами Л. В. Туровської, яка вважає, що необхідно для стратифікування номенів враховувати кілька критеріїв, оскільки проаналізований кожен критерій окремо не має надійного потенціалу для виокремлення номенів, але в сукупності вони дають можливість виділити номенклатуру зі спеціальної лексики. Тому, номенклатура – специфічна система спеціальної лексики, використовувана для позначення реальних об'єктів і межує з конкретними галузевими термінами, а не протистоїть їм [11, с. 228].

Зауважимо, що еволюція певного шару лексики не обмежується використанням власних ресурсів мови. Розширення термінологічних систем відбувається також через запозичення та калькування. Серед номенів туристичної галузі досить часто трапляються поряд з вітчизняними (*Національний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка»; Національний історико-культурний заповідник «Чигирин», Уманський дендропарк «Софіївка»; тур «Мрії королів»; готельний комплекс «Вежа ведмежа», готель «Дніпро», санаторій «Україна»; технологічні операції основного технологічного циклу «Приймання гостя», технологічні операції основного технологічного циклу «Реєстрація документів», технологічні операції основного технологічного циклу «Попередня оплата по прибутті»; технологічна операція «Збирання брудної білизни на поверсі», технологічна операція «Надання до-даткових послуг») й іншомовні назви, що яскраво ілюструють географію поширення туристичної сфери: *тур «Танець Відня й Будапешту», тур «Хорватський поцілунок», тур «Королівські вогні Бенілюксу», тур «Французький позитив», тур «Грецька сієста», тур «Струни іспанського серця», тур «Віденські канікули», тур «Балтійські береги», тур «Секрети альпійських довгожителів», тур «Європейський коктейль», тур «Пізній вечір в Сорренто», тур «Перлини Прибалтики», тур «Французький шарм Парижу» і т. д.**

Окрему групу складають номенклатурні назви, утворені іншомовними кальками, які на сьогодні набули значного поширення в українській туристичній термінології. Серед них виділяємо кілька груп:

- **назви міжнародних туристичних організацій:** *World Tourism Organization – UNWTO* (Всесвітня організація туризму), *WATA* (Всесвітня асоціація туристичних агенств), *ASTA* (Американське товариство туристичних агенств), *ETC* (Європейська туристична комісія), *PATA* (Асоціація

туристичних агентств країн Тихоокеанського регіону), *ICTA* (Міжнародна асоціація з екскурсійного обслуговування турів) та ін.;

- **назви літаків для пасажирських перевезень:** *Airbus A310 Airbus A320, Boeing 737, Boeing 747, Boeing 777, Sukhoi Superjet 100, Potez 840* тощо;

- **типи віз:** українські візи залежно від мети поїздки поділяються на типи, що позначаються літерним та цифровим кодом (літерами латинського алфавіту – у машинозчитуваній зоні візової етикетки): *D (VD)* – дипломатична, ділова, *L (VL)* – рятувальні роботи, *O (VO)* – студентська, *H (VN)* – віза для науковців, *M (VM)* – віза для працівників ЗМІ, *P (VR)* – віза для представників релігійних місій, *G (VG)* – віза для представників гуманітарних місій, *K (VK)* – культурний і спортивний обмін, *T (VT)* – туризм, *P-1 (VP)* – приватна, *OP (VZ)* – персонал транспортних засобів міжнародного сполучення, *TP-1 (VF)* – транзит, *Φ (VY)* – віза для в'їзду з метою організації та проведення чемпіонату Європи 2012 року з футболу і т. д.;

- **типи будівель:** *MB (Main Building)* – основна будівля готелю; *HV (Holiday Village)* – готель, що є комплексом бунгалю. Буває першої та другої категорії (*HV1 i HV2*); *BGL, BG (Bungalow)* – бунгало, будова, що стоїть окремо від основної будівлі;

- **назви категорій номерів у готелях:** *singl* (стандартний одномісний номер готелю), *double twin* (номер із двома ліжками), *king size* (номер із одним великим ліжком, як правило, для подружжя), *triple* (номер із двома ліжками й канапою, на якій можна розмістити дитину), *quadriple* (чотири-місний номер), *studio* (великий однокімнатний номер, переважно покращеного типу), *family studio* (номер для сім'ї із двома суміжними кімнатами), *junior suite* (великий однокімнатний номер, де спальня знаходиться або в ніші, або відділена декоративною перегородкою), *deluxe suite* (великий двокімнатний номер), *penthouse suite* (великий двокімнатний номер із виходом на терасу), *garden terrace suite* (великий двокімнатний номер із виходом на терасу із садом), *theme suite* (великий двокімнатний номер із обстановкою в різних стилях), *crown suite* (великий двокімнатний номер із джакузі, який розташований на спеціальному поверсі для ділових людей), *mega suite*; *royal suite* (великий двокімнатний номер із джакузі на терасі), *honeymoon room* (номер для молодят); *duplex* (двоповерховий номер) тощо;

- **типи розміщення:** *SGL* (одномісне розміщення), *DBL* (двомісне розміщення), *TRPL* (тримісне розміщення), *QDPL* (чотиримісне розміщення);

- **вартість розміщення:** *Chld (Child)* – вартість розміщення дитини до 12-ти років; іноді *CH* – велика дитина, до 12–15 років; *ch* – маленька дитина – до 6 років, *inf, infant* – дитина 0–2 років. Зазвичай вартість вказується для дитини в номері із двома дорослими *DC (DBL + Chld)*, але також може бути *SC (SGL + Chld)*, *DBL +2 Chld* – два дорослих і двоє дітей і *SGL +2 Chld* – один дорослий і дві дитини. *BO (Bed Only)* – розміщення без харчування. *RON (run of the house)* – розміщення на розсуд готелю;

- **типи туристів:** *A-mun* (нім. *Abentener* – пригода) – любитель пригод; *B-mun* (нім. *Bildung und Besichtigung* – освіта та огляд визначних місць) – допитливі туристи; *F-mun* (нім. *Ferme und Flirtorientierter Erlebnisur Lauber*) – відпускник, який полюбляє поїздки на далекі відстані й флірт; *S-mun* (нім. *Sonne, Sand, See*) – типовий відпускник, якому імponує пасивний відпочинок на морських курортах, спокій і комфорт; *W-1-mun* (нім. *Wald und Wanderorientiert*) – любитель лісних прогулянок та походів; *W-2-mun* – швидше спортсмен, ніж любитель. При виборі туру домінує критерій «наявність умов для хобі»[1, с. 12];

- **типи харчування:** *OB (only bed)* – без харчування; «*a-la carte*» – меню, у якому кожна страва вказана із ціною; *BB (bed&breakfast)* – у вартість проживання включено лише сніданок (як правило, шведський стіл); *CBF – Continental Breakfast* (Континентальний сніданок) – складається з чаю, кави, булочки, вершкового масла, сиру, яйця, іноді пропонують йогурт або фрукти; *ABF – American Breakfast* (Американський сніданок) – такий тип харчування включає усі елементи *Continental Breakfast*, але до нього додають різні сири, ковбаси, шинки й овочеві салати; *brunch dinner* (сніданок переходить в обід); *HB (half board)* – напівпансіон; *HB (half board, extended half board)* – розширений напівпансіон; *FB (full board)* – повний пансіон: сніданок, обід і вечеря

(шведський стіл); *FB, ExtFB (full board, extended half board)* – розширений повний пансіон; *mini all inclusive* – від відомого «все включено» відрізняється тим, що алкогольні й безалкогольні напої місцевого виробництва пропонують протягом усього дня, але в обмеженій кількості; *ALL, Al (all inclusive)* – усе включено; *HcAL (high class all inclusive)* – «усе включено» за вищим розрядом; *UAL, UAI (ultra all inclusive)* – ультра все включено. *Ultra All Inclusive* має багато різновидів: *VIP All Inclusive, Elegance All Inclusive, De luxe All Inclusive, Super All Inclusive* та інші.

Така кількість активно використовуваних кальок у туристичній галузі пояснюється позамовними факторами: англійська мова є однією зі світових мов, нею володіють понад 1,5 млрд. людей в усьому світі. Міжнародне ділове спілкування, а особливо у сфері туризму, складно уявити «без англійської». Як наслідок сьогодні маємо активізацію українсько-англійських мовних контактів, результатом яких стала значна кількість запозичень. У туризмі це пов'язано з поживленням міжнародних зв'язків, прагненням до мовної економії та зручністю ділового спілкування фахівців туристичної індустрії. Поширеність уживання слів-символів у галузі туризму є очевидною й пояснюється кількома причинами: насамперед, функційною доцільністю різних позначень, по-друге, компресією складених термінологічних назв. Зазначимо, що невербальні засоби використовують фахівці під час спеціальної комунікації набагато ширше, що пояснюється їхньою економічністю та зручністю.

1. Балабанов И. Т. Экономика туризма : Учеб. пособие / И. Т. Балабанов, А. И. Балабанов. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 176 с. 2. Винокур Г. О. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии / Г. О. Винокур // Сборник статей по языковедению. – М. : МГИИФЛ, 1939. – Т.5. – С. 5–55. 3. Гринев-Гриневиц С. В. Терминоведение : учеб. пособие для студ. высш. учеб.заведений / С. В. Гринев-Гриневиц. – М. : Издательский центр (Академия), 2008. – 302 с. 4. Лейчик В. М. Номенклатура – промежуточное звено между терминами и собственными именами / В. М. Лейчик // Вопросы терминологии и лингвистической статистики. – Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1974. – С. 13–24. 5. Нікуліна Н. Дискусії щодо терміна «номен» в українському та зарубіжному мовознавстві / Неля Нікуліна // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – 2010. – № 676. – С. 56–61. 6. Покровська О. Дослідження нових аспектів формування складників кулінарної термінології (на матеріалі номенклатури кулінарної лексики) / Покровська О., Руденко С. // Українська термінологія і сучасність : Зб. наук. пр. / Відп. ред. Л. О. Симоненко. – К. : КНЕУ, 2003. – Вип. V. – С. 69–74. 7. Реформатський А. А. Что такое термин и терминология / А. А. Реформатський // Вопросы терминологии (Матер. Всесоюз. терминологического совещания). – М. : Изд-во АН СССР, 1961. – С. 46–54. 8. Рябова Е. А. Номенклатура и термин [Електронний ресурс] / Е. А. Рябова. – Режим доступу до журн.: www.vestnik-mgou.ru. 9. Родзевич Н. С. Поняття термін, термінологія і номенклатура в працях радянських і зарубіжних учених / Н. С. Родзевич // Лексикографічний бюлетень. – К., 1963. – Вип. 9. – С. 6–12. 10. Симоненко Л. О. Формування української біологічної термінології / Л. О. Симоненко // АН УРСР. Ін-т мовознавства; Відп. ред. М. М. Пещак. – К. : Наук. думка, 1991. – 152 с. 11. Туровська Л. В. Терміни та номени в науково-технічній сфері / Л. В. Туровська // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. пр. / Відп. ред. Л. О. Симоненко. – К. : КНЕУ, 2005. – Вип. VI. – С. 225–229.